

Makalenin Geliş Tarihi: 07.04.2020
Kabul Tarihi: 04.06.2020
Makalenin Türü: Araştırma-İnceleme

DEMOKRAT PARTİ' YE YAPILAN BAĞIŞLARA DAİR KAYITLAR **(1950-1960)**

RECORDS OF DONATIONS TO THE DEMOCRATIC PARTY **(1950-1960)**

Kaan Cem GENİŞ*

ÖZ

27 Mayıs hareketinin ardından Yassıada'ya sevk edilen Demokrat Partili bürokratlar, 1,5 yıl boyunca burada Yüksek Adalet Divanı tarafından yargılanmıştır. Bu yargılamalarda pek çok dava görülmüştür. Bu davalardan birisi de Demokrat Parti'ye yapılan bağışlar ve teberrular üzerinedir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı vesikalarında “*Demokrat Parti ve Mensuplarına Haksız Menfaat Temini Davası*” adı altında yayınlanan belgeler, bu araştırmanın ana muhtevasını teşkil etmiştir. 27 Eylül 1960 tarihinde Yüksek Soruşturma Kurulu'na Maliye Uzmanı Orhan Kutlubay tarafından, Demokrat Parti'ye yapılan bağışlar hakkında bilirkişi raporu sunulmuştur. 30 sayfalık bu uzun raporda Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 14 Mayıs 1950 tarihinden, 27 Mayıs 1960 tarihine kadar geçen sürede yapılan yardımlar ele alınmıştır. Bu yardımların hangi kişi ve kurumlar tarafından yapıldığı, hangi tarihlerde yapıldığı, yardımların miktarı, yardımların yapılış sıklığı bilirkişi raporunun detaylarında mevcut bulunmaktadır. Bazı yıllarda yapılan yardımların istatistiklerine ulaşılamamıştır. Yapılan bağışların dağılımına bakıldığında pek çok iş adamının, özel şirketlerin ve bankaların adı görülmektedir. Çalışmada bu yapılan yardımlar detaylı bir şekilde tablolar halinde gösterilecek ve olayla bütünleştirilmeye çalışılacaktır.

* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi: kcgemis@gmail.com; ORCID: 0000-0001-7608-1220: **Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:** Kaan Cem Geniş, “*Demokrat Parti'ye Yapılan Bağışlara Dair Kayıtlar (1950-1960)*”, Atatürk Üniversitesi, **Atatürk Dergisi**, IX, S.1, (Temmuz-2020), s.73-96. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad>)

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Bağış, Orhan Kutlubay, Yassıada Mahkemesi Tutanakları.

ABSTRACT

Democratic Party bureaucrats who were sent to Yassıada after the May 27 movement were tried by the High Court of justice here for 1.5 years. Many cases have been seen in these trials. One of these cases is about donations and donations to the Democratic Party. The documents published under the title of “*Case for unfair benefit to the Democratic Party and its members*” in the documents of the State Archives of the Republic of Turkey constitute the main content of this research. An expert report on donations made to the Democratic Party was presented to the High Board of Inquiry on 27 September 1960 by Orhan Kutlubay, a finance expert. May 14, 1950, the Democratic Party came to power, and May 27, 1960, this long 30-page report discusses the period of assistance. The details of the experts report are as follows: which persons and institutions have made these contributions, on which dates they were made, the amount of the aid and the frequency of the aid being made. Statistics of aid in some years have not been reached. When we look at the distribution of donations, we can see the names of many businessmen, private companies and banks. In this study, these aids will be shown in detailed tables and will be integrated with the event

Keywords: Democratic Party, Donation, Orhan Kutlubay, Yassıada Court Minutes.

GİRİŞ

10 yıllık iktidarı boyunca Türk siyasetinde önemli izler bırakmış olan Demokrat Parti, 27 Mayıs askeri müdahalesiyle hareketiyle birlikte iktidarını kaybetmiştir. Milli Birlik Komitesi'nin almış olduğu karar ile Yassıada'da yargılanan Demokrat Partili vekillerin suçlandığı önemli konulardan biri de yolsuzluktur. Partinin önde gelen isimlerinden bazıları 10 yıllık iktidar süreleri boyunca haksız yollardan kazanç sağladıkları ve servet sahibi oldukları iddiasıyla itham edilmişlerdir. Yüksek Adalet Divanı tarafından ele alınmış olan “*Demokrat Parti ve Mensuplarına Haksız Menfaat Temini Davası*” adlı dava, bu ithamı, çeşitli belgelere dayanarak ispatlamaya yönelik bir hareket olarak değerlendirilmelidir.

Demokrat Parti, her siyasi parti gibi çeşitli gelirlere ve giderlere sahip olmuştur. Partinin kuruluşundan itibaren resmi teşkilatlanma faaliyetlerini yürütmek ve kurulan bu teşkilatın muhafazasını sağlayabilmek için belli gruplar altında harcamalar yapılmıştır. Bu masrafları; teşkilat masrafları, propaganda masrafları ve seçim zamanı yapılan çeşitli masraflar olmak üzere 3 ana grupta incelemek yerinde olacaktır. Partinin bu masraflarını karşılamak için belirli gelir kalemlerine sahip olması gerekmiştir. Bu gelir kalemlerinden en önemli ve en fazla orana sahip olanı kuşkusuz partililer, sivil toplum örgütleri, çeşitli özel sektörler ve halktan toplanan bağışlar olmuştur. Bunun yanı sıra üye aidatları, gelir getiren işlere ait teşebbüsler ve müteferrik gelirler, partinin diğer gelir unsurlarıdır.¹

Demokrat Parti'ye yapılan bağışları yıl yıl incelemek yerinde olacaktır. Partinin Cemiyetler Kanunu'nun 6.maddesi mucibince tutmuş olduğu gelir gider defterleri incelendiği vakit², her yılın bağış tutarlarının birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Seçim yılları olan 1954 ve 1957 yıllarında yapılan bağış miktarı diğer senelerle mukayese edildiği vakit oldukça fazladır. 1950-1953 yılları arasındaki bağış detayları fazla olmadığı için ise, bu 4 sene birlikte ele alınacaktır.

A- DEMOKRAT PARTİ'YE YAPILAN BAĞIŞLARIN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

1- 1950-1953 Yılı Bağışları

Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılından 1954 seçimlerine kadar geçen süredeki kayıtlar incelendiğinde fazla bir bağış hareketine rastlanmamaktadır. 1950-1952 yılları arasında partinin banka hesaplarında herhangi bir hesap hareketi görülmektedir. Partinin elden almış olabileceği bağışların ise kayıtları bulunmadığından bununla ilgili bir mütalaa yürütmek mümkün görünmemektedir. 1953 yılı incelendiği vakit partinin toplamda 128.000 Türk Lirası tutarında bir gelir elde ettiği görülür. Bu paranın Demokrat Parti'nin İş Bankası Merkez Şube'deki hesabında toplandığı tespit edilmiştir.³

2- 1954 Yılı Bağışları

1954 yılı seçim yılı olduğundan partinin hesapları incelendiği vakit bir hayli bağış yapıldığı görülmektedir. Partililer, iş adamları, çeşitli fabrikalar ve özel şirketlerin yaptığı bu bağışların yüksek meblağlı olanları aşağıdaki tabloda aktarılmıştır.

¹Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 010.09.364.1113.2/5.

²BCA, 010.09.364.1113.2/7.

³BCA, 010.09.364.1113.2/9.

Tablo 1: 1954 Yılında Yapılan Başıřlar⁴

Başış Yapan Firma veya şahıs	Başış Tutarı
Vehbi KOÇ	100.000 TL
Doğan Sağlık Sigortaları A.ř.	100.000 TL
Ali Haydar ALBAYRAK	100.000 TL
Arslan Çimento şirketi	100.000 TL
Türk Amerikan Derneęi	100.000 TL
Kula Mensucat T.A.ř.	50.000 TL
Turyağı Anonim Ortaklığı	50.000 TL
Birtař T.A.ř.	50.000 TL
BilleSİRADON	50.000 TL
HeriJİRO	50.000 TL
Nuri HAS	50.000 TL
Hacı Ömer SABANCI	50.000 TL
Ahmet CÖMERT	50.000 TL
Bossa T.A.ř.	50.000 TL
Avni MESSERETCİOęLU	50.000 TL
Dumeks T.A.O.	50.000 TL
Nejat ve Ferruh VERDİ	50.000 TL
Türk İntern A.O.	50.000 TL
Jontof KOHEN	40.000 TL
Dilber KARDEřLER	40.000 TL
Kemal Salih SEL	35.000 TL
Antalya Umumi Nakliyat A.ř.	30.000 TL
Fensoy ve Ortakları	30.000 TL
Bakır Sanayi T.A.O.	30.000 TL
Mümtaz Fazlı SAYLAN	30.000 TL
Türk Sanayi Ticaret A.ř.	25.000 TL

⁴ Arşiv vesikaları incelendiği vakit daha pek çok iş adamı ve firma tarafından 1.000, 2.000, 3.000, 5.000 ve 10.000 liraya kadar başışlar yapıldığı görölmektedir. Detaylı ve kapsamlı inceleme için yukarıda atıfta bulunulan sayfaların incelenmesi gerekmektedir. (BCA, 010.09.364.1113.2/9-12)

Ahmet TATARİ	25.000 TL
Unilever LTD.ŞTİ.	25.000 TL
Arif ALP	25.000 TL
Ruşen Sab Müessesesi	25.000 TL
Sadıkzade RUŞENOĞULLARI	25.000 TL
Yakup SOYUĞENÇ	25.000 TL
Birmak Ticaret	20.000 TL
Sait İBRAHİM	20.000 TL
Niko CAVARİS	20.000 TL

1954 yılı bağış hareketleri incelendiğinde büyük firma ve şahısların partiye katkı yaptıkları görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin büyük müesseseleri olan Koç ve Sabancı şirketlerinin sahipleri olan Vehbi Koç⁵ ve Hacı Ömer Sabancı'nın yüklü miktarda yardımda bulunduğu kayıtlara geçmiştir. Türkiye'de büyük yatırımlarda bulunan bu şirketlerin, yaptıkları işlerde hükümetten zorluk görmemek adına bu yüksek bağışları yaptıklarını da unutmamak gerekir. 1954 yılında yapılan toplam bağış tutarı 2.369.698,50 TL'yi bulmuştur. Parti bu bağışların yüklü bir kısmını İş Bankası Ankara Merkez Şube hesabında, kalan kısmını ise Osmanlı Bankası'nın Ankara Şube hesabında muhafaza etmiştir.⁶ Parti kayıtlarında, 1954 yılı bağışlarının parti adına Üzeyir Avunduk⁷ tarafından toplandığı görülmüştür.⁸

3- 1955 Yılı Bağışları

1955 yılında yapılan bağışlar seçim zamanında yapılan yardımların yanında oldukça azdır. Aşağıdaki tabloda yapılan yardımlar görülmektedir.

⁵ Vehbi Koç, 29 Ekim 1919 günü henüz 19 yaşında iken Mustafa Kemal Paşa tarafından kurulmuş olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne üye olmuştur. Yeni Türkiye Devleti kurulduktan sonra cemiyet Halk Fırkası ve sonra da Cumhuriyet Halk Partisi olmuştur. Parti içinde bir görevi veyahut ağırlığı olmamakla birlikte Koç'un CHP'li oluş süreci bu şekildedir. 1946 yılında çok partili siyasi hayata geçişle birlikte İsmet İnönü tarafından parti divanında görev alması istenmiştir. 2 yıllık divan süresince politikadan fayda umulmayacağını ifade ederek, CHP üyeliği devam etmekle birlikte politikadan uzak durmuştur. Demokrat Parti iktidarı döneminde Başbakan Adnan Menderes tarafından defaatle partiye girmesi yönünde baskılara maruz kalmıştır. Vehbi Koç, 10 Mart 1960 günü CHP'den istifa etmekle beraber Demokrat Parti'ye girmemiş ve politikadan tamamen ayrılmıştır. (Vehbi Koç Anlatıyor Bir Derleme, (Edit: Gürel Tüzün), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019)

⁶BCA, 010.09.364.1113.2/13.

⁷ 1894 yılında Sivas'ın Gürün kazasında dünyaya gelen Üzeyir Avunduk, kısa süre içerisinde memlekette önemli ticaret erbaplarından biri haline gelmiştir. Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Sanayi Birlikleri Başkanı, Türkiye İş Bankası Umum Müdürü olarak görev almıştır. 5 Temmuz 1959 tarihinde İstanbul Şişli'de vefat etmiştir. (Milliyet, 05.07.1959)

⁸BCA, 010.09.364.1113.2/22.

Tablo 2: 1955 Yılı Bağış Hareketleri⁹

Tarih	Bağış Yapan Firma veya Şahıs	Bağış Tutarı
06.06.1955	Ömer BAŞEĞMEZ	53.571,75 TL
26.09.1955	Güney Sanayi T.A.Ş. ¹⁰	50.000 TL
28.10.1955	Ayhan ERZAN	25.000 TL
31.12.1955	Türk Ticaret Bankası	1.500 TL
11.08.1955	Fuat ALPTEKİN	750 TL

1955 yılında toplanan bağış miktarı 130.821,75 TL olarak kayıtlara geçirilmiştir. Bu miktarın 54.321,75 TL'lik kısmı partinin İş Bankası Merkez Şube'deki hesabına geri kalanları da partinin Yapı Kredi Bankası ve Akbank'ta bulunan hesaplarında toplanmıştır.¹¹ Bu yıl içerisinde yapılan bağışlar az olmakla birlikte çoğunluğunu iş adamları oluşturmuştur. 1956 yılına ait bağış hareketleri incelenen arşiv vesikalarında tespit edilememiştir.

4- 1957 Yılı Bağışları

1957 yılı seçim yılı olması hasebiyle oldukça hareketli bir yıldır. Bu yılda yapılan bağışlar tıpkı 1954 seçimi arifesinde yapılmış olan bağışlar gibi oldukça fazladır. Bu bağışların önemli bir kısmı aşağıdaki tabloda zikredilmiştir.

Tablo 3: 1957 Yılı Bağış Hareketleri¹²

Tarih	Bağış Yapan Firma veya Şahıs	Bağış Tutarı
09.09.1957	Yapı Kredi Bankası	500.000 TL
18.09.1957	Bossa T.A.Ş.	300.000 TL
25.09.1957	Koç Ticaret T.A.Ş.	200.000 TL
10.10.1957	İstanbul DP İl İdare Kurulu	200.000 TL
18.09.1957	Ahmet SAPMAZ	100.000 TL
30.09.1957	Kazım Rüştü GÜVEN	100.000 TL

⁹ BCA, 010.09.364.1113.2/13-14.

¹⁰ Güney Sanayi T.A.Ş., Adana'da 35 dönümlük bir arazide kurulmuş bir tekstil fabrikasıdır. Fabrikanın temelleri 1952 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından atılmıştır. Demokrat Parti tarafından desteklenen Güney Sanayi T.A.Ş., yüklü kredilerde kullanarak 1953 yılında faaliyete geçmiştir. (<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tekstilden-bir-sapmaz-gecti-39033561> Erişim Tarihi: 07.03.2020)

¹¹ BCA, 010.09.364.1113.2/14.

¹² BCA, 010.09.364.1113.2/15.

24.10.1957	Mehmet KARAMEHMET	100.000 TL
09.12.1957	Ali Haydar ALBAYRAK	100.000 TL
28.09.1957	İhsan Ruhi BERENT	100.000 TL
10.10.1957	Akış İplik Fabrikası	100.000 TL
26.09.1957	Milli Mensucat T.A.Ş. ¹³	75.000 TL
21.09.1957	Paktaş Şirketi	50.000 TL
23.09.1957	Akdeniz Nebati Y. T.A.Ş.	50.000 TL
10.10.1957	Tutum Bankası	30.000 TL

1957 yılında yapılan bağışlar incelendiği vakit 1944 yılında Kazım Taşkent tarafından kurulmuş olan ve Türkiye'deki ilk özel banka olarak kayıtlara geçen Yapı Kredi Bankası'nın yüksek meblağda bağış yaptığı görülmektedir. 1951 yılında Adana'da faaliyete geçen tekstil firması Bossa T.A.Ş. de partiye önemli ölçüde yardımda bulunmuştur. 1954 seçim döneminde gördüğümüz gibi Koç grubu da Koç Ticaret T.A.Ş.¹⁴ adı altında partiyi finanse etmiştir. Yapılan yardımların toplamı 2.713.500 TL olarak kayıtlara geçmiştir. Bu paranın 1.130.000 TL'si partinin Ziraat Bankası Merkez hesabında toplanmıştır. 1.000.000 TL'de partinin İş Bankası Ankara Merkez Şube hesabında toplanmıştır. Geriye kalan meblağlar ise partinin Yapı Kredi, Akbank ve Emlak Bankası'nda bulunan hesaplarında toplanmıştır.¹⁵ Toplanan paraların partiye ödenme tarihleri incelendiğinde seçimlerden hemen önce toplandığı görülmüştür. Seçimlerin 27 Ekim 1957 tarihinde yapıldığı hesaba katılırsa partinin seçimlerden hemen önce topladığı bu paralarla propaganda dönemini finanse ettiği düşünülebilir. Demokrat Parti'nin 1957 yılındaki gelir kalemlerine bakıldığında gelirlerin tamamına yakını yapılan bağışlar oluşturmuştur. Partinin 1957 yılındaki toplam geliri 3.254.027 TL'dir. Bağışların parti gelirlerindeki oranı yaklaşık olarak %83 seviyesine ulaşmıştır.¹⁶ Bu yıl

¹³ Milli Mensucat T.A.Ş.'nin temellerini 1907 yılında Ermeniler atmıştır. Daha sonraları fabrikaya devlet tarafından el konulmuş ve uzun süre atıl kalmıştır. Atatürk döneminde sahipsiz fabrikaları yeniden canlandırma faaliyetleri kapsamında Adana Milletvekili Nuh Naci Yazgan, Nuri Has, Mustafa Özgür, Seyit Tekin'in girişimleriyle fabrika tekrar faaliyete geçmiş ve Milli Mensucat adını almıştır. (<https://www.evrensel.net/haber/326754/bekci-murtazanin-fabrikasi-muze-oldu>; Erişim Tarihi: 07.03.2020)

¹⁴ Vehbi Koç aktardığı anılarında 1957 senesinden 1960 yılına kadar geçen sürede Demokrat Parti'ye girmesi hususunda en fazla baskıya ve tehdide uğradığı dönem olarak ifade etmiştir. Hatta bazı Demokrat Parti yöneticilerinin kendisini işlerinin bozulma riskiyle karşı karşıya kalabileceğini ima ettiklerini de söylemiştir. Kendisi ile Adnan Menderes arasında kasıtlı olarak bir uçurum yaratıldığını ifade etmiştir. Kendisiyle görüşmüş olan Demokrat Parti vekillerinden birine yaptığı açıklamada hem CHP'ye hem de DP'ye gücü yettiğince yardımcı olmaya çalıştığını ve politikadan uzak durmaya gayret gösterdiğini söylemiştir. (**Vehbi Koç Anlatıyor Bir Derleme...**, s.160-171)

¹⁵BCA, 010.09.364.1113.2/15-16.

¹⁶BCA, 010.09.364.1113.2/17.

yapılan bağışları parti adına Üzeyir Avunduk toplamıştır.¹⁷ Bağış gelirleri haricinde mebus aidatları partinin ikinci derecede önemli gelir kalemidir. 1957 yılında toplam aidat tutarı 534.100 TL olarak kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra partinin müteferrik gelirleri 810,47 TL, evrakı matbua satışından elde ettiği gelir 4.117,49 TL, rozet satışlarından elde ettiği gelir ise 1.500 TL'dir.

5- 1958 Yılı Bağışları

1958 yılı Demokrat Parti'ye yapılan bağış tutarları incelendiği vakit oldukça düşük seviyelerde olduğu görülmüştür. Seçim dönemi olmaması bu durumda en önemli etkidir. Partiye bu dönemde yapılan bağışlar aşağıdaki tabloda aktarılmıştır.

Tablo 4: 1958 Yılı Bağış Hareketleri¹⁸

Tarih	Bağış Yapan Firma veya Şahıs	Bağış Tutarı
24.06.1958	İsim belirtmeyen şahıs	50.000 TL
19.09.1958	Güneş Matbaacılık A.Ş.	14.273 TL
11.07.1958	Bossa T.A.Ş.	10.000 TL
14.03.1958	Emlak Bankası (Bahçekapı)	9.800 TL
14.03.1958	Emlak Bankası (Kadıköy)	3.000 TL
14.03.1958	Abdurrahman BERNER	500 TL
14.03.1958	Melih ARAP	500 TL

1958 yılı bağışları tetkik edildiğinde yüksek meblağların olmadığı görülmektedir. En yüksek meblağı ödeyen kişinin ismi vesikalarda bulunmadığından kim olduğunu öğrenme imkânına sahip değiliz. 1957 seçim döneminde yüksek tutarda bağış yapmış olan Adana menşeli Bossa T.A.Ş. tekstil firması partiye finansörlüğünü sürdürmeye devam etmiştir. 1958 yılında partiye yapılan bağışların toplam tutarı 88.073 TL olarak kaydedilmiştir. Toplanan paraların 60.000 TL'lik kısmı partinin genel merkez hesabında, 13.800 TL'lik kısmı ise Emlak Bankası Ankara Şube'de, 14.273 TL'lik kısmı da Ziraat Bankası DP Genel Merkez Kurulu hesabında toplanmıştır.¹⁹

6- 1959 Yılı Bağışları

1959 yılında Demokrat Parti'ye yapılan bağışların oranı oldukça düşük seviyelerde kalmıştır. Aşağıdaki tabloda yapılan bağışlar verilmiştir.

¹⁷BCA, 010.09.364.1113.2/22.

¹⁸BCA, 010.09.364.1113.2/17.

¹⁹BCA, 010.09.364.1113.2/17-18.

Tablo 5: 1959 Yılı Bağış Hareketleri²⁰

Tarih	Bağış Yapan Firma veya Şahıs	Bağış Tutarı
30.05.1959	Basri AKTAŞ ve İbrahim ILICASU	27.000 TL
28.02.1959	İsmi vermeyen şahıs	20.000 TL
23.06.1959	Noter Şevki Pasinler	500 TL
01.09.1959	Noter Şevki Pasinler	500 TL
01.10.1959	Noter Şevki Pasinler	500 TL
02.11.1959	Noter Şevki Pasinler	500 TL
15.12.1959	Noter Şevki Pasinler	500 TL

1959 yılı hareketleri incelendiğinde Şevki Pasinler isimli bir noterin adı ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde firma veya şirket bağışları görülmemekle birlikte tamamı şahıs yardımlarıdır. Demokrat Parti Kastamonu Milletvekili olan Hasan Basri Aktaş'ın²¹ yaptığı yüklü bir bağış görülmektedir. Toplanan bağış miktarı 50.000 TL'dir. Tüm paralar Demokrat Parti Genel Merkezi'nde toplanmıştır.

7- 1960 Yılı Bağışları

1960 yılı bağış sayısı bakımından oldukça zengindir. Pek çok kişi ve kurumun partiye desteği bu yılda oldukça fazladır. Bunun nedeni 1960 yılında kuvvetle, erken seçimin gerçekleşme ihtimalinin bulunmuş olması olabilir. Aşağıdaki tabloda yapılan bağışlar ve tutarları aktarılmıştır.

Tablo 6: 1960 Yılı Bağış Hareketleri²²

Tarih	Bağış Yapan Firma veya Şahıs	Bağış Miktarı
22.04.1960	Vehbi KOÇ	500.000 TL
19.03.1960	Bossa T.A.Ş.	500.000 TL
19.03.1960	Ahmet SAPMAZ ²³	500.000 TL

²⁰ BCA, 010.09.364.1113.2/18.

²¹ Hasan Basri Aktaş, 1920 İstanbul doğumludur. Lise öğrenimini 1942 yılında Galatasaray Lisesi'nde tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu olan Aktaş, Türkiye İş Bankası İstanbul Şubesi Memurluğu, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü görevlendirme bulunmuştur. TBMM'de X. Ve XI. Dönem Demokrat Parti Kastamonu Milletvekili olarak görev almıştır. (TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: II, s.646)

²² BCA, 010.09.364.1113.2/18-20.

²³ Ahmet Sapmaz, 1908 Adana doğumlu bir iş adamıdır. 1946'da Demokrat Parti'nin vücuda gelmesi ve ekonomide liberalizmi Türkiye literatürüne sokması, Sapmaz ve bazı iş adamlarını yeni bir yatırım için cesaretlendirmiştir. O dönemde İş Bankası'na yüklü miktarda komisyon ödeyen Sapmaz, Milli Mensucat T.A.Ş.'nin dört ortağı ve Hacı Sabancı'yı da yanına alarak 12 Aralık 1947 tarihinde Adana-Kayseri

14.03.1960	Yapı ve Kredi Bankası	500.000 TL
19.03.1960	Milli Mensucat T.A.Ş.	250.000 TL
19.03.1960	Akiş	250.000 TL
17.03.1960	Akbank T.A.Ş.	250.000 TL
17.03.1960	Transtürk	250.000 TL
11.03.1960	Kula Mensucat	200.000 TL
14.03.1960	Dümeks Ticaret	200.000 TL
15.03.1960	Osmanlı Bankası	200.000 TL
15.03.1960	Çimentaş	200.000 TL
15.03.1960	İzmir Mensucat T.A.Ş.	200.000 TL
19.03.1960	Akdeniz Nebati Yağları	200.000 TL
19.03.1960	Mihail Çıkvaşvili Kom.	200.000 TL
31.03.1960	Şevket FİLİBELİ	200.000 TL
16.04.1960	M. KAVALA	200.000 TL
....03.1960	Sait DORMEN	150.000 TL
14.03.1960	Unilever İş Ticaret	150.000 TL
05.03.1960	Bozkurt Mensucat Sanayi A.Ş.	100.000 TL
05.03.1960	Raif DİNÇKÖK	100.000 TL
11.03.1960	Tanat Ticaret A.Ş.	100.000 TL
11.03.1960	Pfizer İlaçları	100.000 TL
11.03.1960	Sunel Ticaret T.A.Ş.	100.000 TL
14.03.1960	Ali Naki ERENYOL	100.000 TL
14.03.1960	Türk İnter	100.000 TL
14.03.1960	General Elektrik	100.000 TL
16.03.1960	Turyağ	100.000 TL
18.03.1960	Hatay Yağları	100.000 TL
19.03.1960	Emin Özgür	100.000 TL
19.03.1960	Ersoylar	100.000 TL
21.03.1960	Cerrahoğulları	100.000 TL
23.03.1960	Burla Biraderler	100.000 TL
28.03.1960	Antalya Umumi Nakliyat	100.000 TL

Bankası'nı (Akbank) kurdu. (http://arsiv.sabah.com.tr/ozel/kadirhas3604/dosya_3609.html /Erişim Tarihi: 07.03.2020)

01.04.1960	Mıgırdıç Şellefyan	100.000 TL
------------	--------------------	------------

1960 yılı bağışları incelendiği vakit Vehbi Koç ve Ahmet Sapmaz gibi önemli iş adamlarının listesinin başını çektiği görülür. 1960 listesinde İzmir firmalarının ağırlıkta olduğu göze çarpmaktadır. Tanat Ticaret A.Ş., Kula Mensucat²⁴, Sunel Ticaret T.A.Ş., Çimentaş²⁵, Turyağ²⁶, Mihail Çıkvaşvili Kom., gibi firmaların hepsi İzmir menşelidir. Yapı ve Kredi Bankası, Akbank ve Osmanlı Bankası gibi özel bankalar da bu dönemde Demokrat Parti'ye önemli ölçüde yardımda bulunmuşlardır. Ayrıca Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Mıgırdıç Şellefyan'da²⁷ partiye bağış yapanlar arasında yer almıştır. Partinin bu dönemde topladığı bağış miktarı 8.810.000 TL olarak kayıtlara geçmiştir. Bu para partinin İş Bankası Merkez Şube hesabında toplanmıştır. Partinin 1960 yılında 27 Mayıs hareketine kadar geçen süre içerisinde topladığı toplam gelir 9.210.417 TL'dir. Bağışların toplam gelirdeki oranı %95 seviyelerindedir. Geri kalan gelirleri ise mebus aidatları ve müteferrik gelirler oluşturmuştur.²⁸ Bu yıl ki bağışları parti adına Ahmet Dalli²⁹ toplamıştır.

B- YÜKSEK ADALET DİVANI TARAFINDAN YAPILAN SORUŞTIRMALAR

Demokrat Parti'nin yargılandığı davanın ana muhtevasını 1950-1960 yılları arasında toplamış olduğu bağışlar ve yardımlar oluşturmuştur. Yüksek Adalet Divanı, Demokrat Parti'ye bağışta bulunan kişi ve kurumların bir kısmını Yassıada'ya çağırarak Yüksek Soruşturma Kurulu huzuruna çıkarmıştır. Bu soruşturmalarda önemli sayılabilecek ve itiraf mahiyetinde bulunan açıklamalarda yapılmıştır. Yapı Kredi

²⁴ Sait Çolak tarafından 1930'lu yıllarda tekstil alanında faaliyete başlayan Kula Mensucat, Demokrat Parti iktidarı döneminde 1951'de İzmir Bayraklı'ya taşınmıştır. (<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/kula-mensucatin-yeni-sahibi-ziraat-bankasi-oldu-40015211> Erişim Tarihi: 12.03.2020)

²⁵ Çimentaş, Türkiye'nin ilk özel ve Ege bölgesinin ilk çimento fabrikası olarak İzmir'de kurulmuştur. 1953'te yıllık 150 bin ton kapasite ile faaliyetlerine başlamıştır. (<http://www.cimentas.com.tr/hakkimizda.aspx> Erişim Tarihi: 12.03.2020)

²⁶ Turyağ, 1916'da İzmir'in Turan mevkiinde küçük bir yağhane olarak kurulmuştur. 1933 senesinde ilk bitkisel margarini piyasaya süren firma, 1955 yılında ilk ev dışı margarini üretmiştir. (<http://www.turyag.com.tr/hakkimizda/> Erişim Tarihi: 12.03.2020)

²⁷ Mıgırdıç Şellefyan, 1914 Adapazarı doğumludur. Ermeni asıllı olan Şellefyan, Ermeni Cemaati Merkez Mütevelli Heyeti Başkanı olarak da görev almıştır. 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'den İstanbul Milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. (TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: II, s. 724)

²⁸ BCA, 010.09.364.1113.2/20-21.

²⁹ 1907 İstanbul doğumlu olan Ahmet Dalli, bankacılık sektöründe faaliyet göstermiştir. Ziraat Bankası, Halkbank ve İş Bankası'nda memur olarak görev almıştır. Türkiye İş Bankası'nda Umum Müdür olarak görev yapan Dalli, Adalet Partisi'nden XIII. Dönem Ankara ve XIV. Dönem Bursa Milletvekili olarak parlamentoda yer almıştır. (TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: II, s.841)

Bankası, Akbank, Türkiye Emlak Bankası ve Türkiye İş Bankası gibi 10 yıllık süreçte Demokrat Parti'ye ciddi yardımlarda bulunan bankaların memurlarının ve umum müdürlerinin vermiş oldukları ifadeler oldukça dikkat çekicidir.

5 Eylül 1960 tarihinde Yüksek Soruşturma Kurulu'nun huzuruna çıkarılan Yapı Kredi Bankası İdare Heyeti Murahhas Azası Kemal Türkömer, vermiş olduğu ifadeyle yapılan yardımların Demokrat Parti'nin aşırı tazyiki sonucu verilmek zorunda kaldığını beyan etmiştir. Yardımların verilmediği takdirde, bankanın kanunsuz işlemler ve talepler ile karşı karşıya kalmasından endişe ettiğini söylemiştir. 1954 yılında yapılan yardımların Üzeyir Avunduk, 1957 yılında yapılan yardımların Kazım Taşkent ve 1960 yılında yapılan yardımların ise İş Bankası Eski Umum Müdürü Ahmet Dallı tarafından istendiğini belirtmiştir. Hatta Dallı'nın bu yardım için "*Başvekilimizin selamlarını getirdim. Seçimler dolayısıyla eskisinden az olmamak üzere bankanızın teberruda bulunmasını rica ediyorlar*" dediğini söylemiştir.³⁰

Yapı Kredi Bankası İdare Meclisi Reisi olan Kazım Taşkent³¹ de ifadeye çağrılanlar arasındadır. Taşkent, İdare Meclisi Reisi olarak vazifesini ifa ettiği sırada Demokrat Partili ve aynı zamanda İş Bankası Umum Müdürü olan Üzeyir Avunduk tarafından 1954 yılında ziyaret edildiğini ve partinin seçimler dolayısıyla paraya ihtiyacı olduğunu, bu sebepten Yapı Kredi Bankası'nın da teberruda bulunması gerektiğini söylediğini belirtmiştir. Taşkent, Üzeyir Avunduk'un bazı firmalardan örnekler verdiğini ve özellikle Albayrakların 100.000 TL yardımda bulunduğunu³² söylemiştir. Avunduk tarafından üstü kapalı çeşitli tazyiklere maruz kaldığını belirten Kazım Taşkent, bankanın da ancak bu miktarda bir yardımda bulunabileceğini ve daha fazlasını idare meclisinde kabul ettiremeyeceğini Avunduk'a ifade ettiğini belirtmiştir.³³ Bu konuşmanın ardından Üzeyir Avunduk'un, teberruda bulunulmaması durumunda bankanın çeşitli sıkıntılarla karşılaşabileceğini ima ettiğini söylemiştir.³⁴ Kazım Taşkent ifadesinin sonunda Demokrat Parti'ye yapılan yardımların samimi bir rıza ile yapılmadığını ve bağışların endişenin doğurduğu manevi tazyik altında yapıldığını soruşturma kuruluna beyan

³⁰BCA, 010.09.364.1114.1/3.

³¹ 1895 Preveze doğumlu olan Kazım Taşkent, Ticaret Bakanlığı Sanayi Şubesi Memurluğu, Ticaret Bakanlığı Sanayi Müfettişliği yapmıştır. Yapı Kredi Bankası'nın kurucusu ve Yönetim Kurulu Başkanı olan Taşkent, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den IX. Dönem Manisa Milletvekili seçilerek parlamento'ya girmiştir. Kazım Taşkent 16 Şubat 1953 tarihinde milletvekilliğinden istifa etmiştir. 5 Mart 1991 tarihinde vefat etmiştir. (TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: II, s.584)

³²Tablo-1.

³³ Yapı Kredi Bankası 1957 ve 1960 yıllarında Demokrat Parti'ye 500.000 TL'lik yardımda bulunmuştur. Bu bağış o dönemlerde yapılan en yüksek bağış tutarıdır. (Tablo- 3)

³⁴BCA, 010.09.364.1114.1/5.

etmiştir³⁵. 13 Haziran 1960 tarihli tahkikat vesikasında Kazım Taşkent, banka tarafından yapılan bağışlar için şu ifadeleri kullanmıştır:

*“Demokrat Parti’ye yapılan teberrular, rızaen verilmiş normal teberrular mahiyetinde değildir. Her defasında yüksek makamlardan telefonla istenmiştir. 954 yılı teberrusunda İl Başkanı Üzeyir Avunduk, 957’de yine aynı zat bankayı ziyaretle şifahen istemiştir. 960 yılında İş Bankası Umum Müdürü Ahmet Dallı şifahen talep etmiş ve Sakıt Başbakan bilahare telefonla talebi teyit etmiştir. Teklif şekli şöyle idi: Her müessesenin yaptığı gibi siz de yapacaksınız! Bu teberru taleplerini ifaya mecburduk. Red edemezdik. Açık bir tehdit olmamakla beraber bir kredi müessesesi için teklifin kabulüne zaruret vardı. Teklifi red edip tehlike ile karşılaştığımız anda müessesemiz yıkılırdı. Biz bu nazik noktayı çok iyi tayin ederiz. Bu usul teberru toplamayı Demokrat Parti ihdas etmiştir. 950’den önce bu nevi tekliflerle karşılaşmamıştık”.*³⁶

Yüksek Soruşturma Kurulu’na çağrılan bir diğer isim Akil Kitapçı’dır. Türkiye Emlak Bankası İdare Azalığı ve Ziraat Bankası’nda müfettişlik görevinde bulunmuş olan Kitapçı, 24 Ekim 1960 tarihinde vermiş olduğu ifadesinde bankanın Demokrat Parti’ye doğrudan bir yardımda bulunmadığını sadece Kırıkkale’de partinin organize ettiği bir konser etkinliği için 15.000 TL’lik bilet alındığını söylemiştir. Kitapçı, ifadesinin devamında bu tür yardımların hükümetin baskısı dolayısıyla yapılmak zorunda kaldığını belirtmiş ve bunu reddetmenin bankanın hükümet nezdindeki iş taleplerini ve durumunu sarsacağını ifade etmiştir.³⁷

21 Ekim 1960 günü kurul karşısına çıkarılan Vakıflar Bankası Umum Müdürü Naci Çıkman, 1958-1960 yılları arasında Emlak Bankası’nda görev yaptığını ve Demokrat Parti’ye yapılmış büyük bir bağışta malumatının olmadığını söylemiştir. Bu tarz isteklere çoğunlukla umum müdürünün maruz kaldığını belirten Çıkman: *“Bankada en küçük memura kadar bütün vazifeliler, bu teberruların rızaen olmayıp devrin ileri gelen zevatinin baskısı ve ısrarlı talepleri karşısında ve bazen de pazarlık neticesi yapıldığını bilirler.”* demiştir. Aynı zamanda bu tarz isteklerin çoğunlukla Hasan Polatkan’ın³⁸ özel kaleminden geldiğini ifade etmiştir.³⁹

³⁵BCA, 010.09.364.1114.1/6.

³⁶BCA, 010.09.364.1114.1/16.

³⁷BCA, 010.09.364.1114.1/3.

³⁸ 1915 Eskişehir doğumlu olan Hasan Polatkan, Ziraat Bankası Müfettişliği görevinde bulunmuştur. VIII, IX, X ve XI. Dönemde Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili olarak parlamentoda yer almıştır. 19. Hükümette Çalışma, 19.20.21.22 ve 23.Hükümetlerde de Maliye Bakanı olarak görev alan Hasan Polatkan, 17 Eylül 1961 tarihinde İmralı’da asılarak idam edilmiştir. (TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: II, s.714)

³⁹BCA, 010.09.364.1114.1/35.

Emlak Kredi Bankası Umum Müdür Muavini Nazif Böğrü, 21 Ekim 1960 günü Yüksek Soruşturma Kurulu'na vermiş olduğu ifadeye çoğunlukla almış olduğu duyumları aksettirmiştir. Buna göre yüksek miktarlı bağışlarda Başvekilin talimatıyla Ahmet Salih Korur⁴⁰ ve Medeni Berk'in⁴¹ banka ile pazarlığa giriştiğini ve pek çok kez umum müdürün odasında yapılan pazarlıklara şahit olduğunu ifade etmiştir. İfadesinin sonunda: *“Bu da göstermektedir ki bu zevat haiz oldukları nüfuzu suiistimal ederek ve bizzat emir vererek banka umum müdürünü böyle bir teberru yapmaya mecbur ederlerdi.”* diyerek ifadesini tamamlamıştır.⁴²

Ziraat Bankası'nda müşavir olarak çalışan Kadri Atkay, 21 Ekim 1960 günü Yüksek Soruşturma Kurulu'na vermiş olduğu ifadeye 1953-1960 yılları arasında Emlak Kredi Bankası'nda görev yaptığını ve görev yaptığı süre içerisinde Demokrat Parti'ye yapılan bağışlar hakkında bilgisinin olmadığını söylemiştir. Bununla birlikte partiye yapılan yardımların ilgililerin rızasıyla yapılmadığını bildiğini ve *“Zira basiretli bir tüccar gibi müdebbir olmaları icap eden bu müesseselerin ilgileri, kârlarını geçen bu gibi masrafları rızaları dâhilinde yapmayacakları tabiidir”* diyerek ifadesini bitirmiştir.⁴³

Dönemin Emlak Kredi Bankası Umum Müdürü Fikret Aktekin de 21 Ekim 1960 tarihinde Yüksek Soruşturma Kurulu'na ifade vermiştir. Aktekin, bankaların belli bir sınıra kadar sosyal yardımlar yapmasının olağan olduğunu ve umum müdür sıfatıyla bunlardan haberdar olduğunu söylemiş ve bu yardımlardan başka Demokrat Parti'ye bağışta bulunulması için muhtelif zamanlarda çeşitli tekliflere maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Aktekin ifadesinin devamında: *“Nitekim 1959 senesinin son aylarında Mehmet Akın'ın il başkanı sıfatıyla yaptığı ısrar ve teşebbüs karşısında ve pazarlık neticesinde Ankara Demokrat Parti İl Başkanlığı'na 30.000 TL bir teberru da bulunmak mecburiyetinde kaldık. Mehmet Akın bu pazarlık sırasında bu miktar Başvekilin tensibidir ve listesinde de böyle kayıtlıdır demişti. Bu tarihten daha öncede 1958 senesinde Kemal*

⁴⁰ 1905 İstanbul doğumlu olan Ahmet Salih Korur, 1925 yılında Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nde memuriyete başlamış ve burada 20 yıl çalışarak genel müdürlüğe yükselmiştir. 1935 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Korur, 1946 yılında Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü'ne, 1950 yılında ise Başbakanlık Müsteşarlığı'na getirilmiştir. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar görevinde kalmış ve daha sonra emekli olmuştur. Ahmet Salih Korur 2 Şubat 1982'de vefat etmiştir. (<https://www.mit.gov.tr/must-biyog-meh4.html> Erişim Tarihi: 16.03.2020)

⁴¹ 1913 Medine doğumlu olan Medeni Berk, Türkiye Emlak Bankası Umum Müdürü ve Ankara Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nda öğretim görevlisi olarak görev almıştır. Demokrat Parti'den XI. Dönem Niğde Milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. 23.Hükümette İmar ve İskân Bakanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak faaliyette bulunmuştur. 16 Mart 1994 tarihinde vefat etmiştir. (TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: II, s.744)

⁴²BCA, 010.09.364.1114.1/34.

⁴³BCA, 010.09.364.1114.1/33.

Aygün'ün⁴⁴ yine Başvekile atfen yaptığı müracaat neticesinde İstanbul Demokrat Parti İl Başkanlığı'na 15.000 TL vermek mecburiyetinde kaldık. Ayrıca bundan daha öncede müteveffa Cemil Bengü'nün⁴⁵ ısrarı ile 25.000 TL istendi ise de ben Emin Kalafat⁴⁶ nezdinde yaptığım teşebbüs sonunda bu miktarı 10.000 TL'ye indirtebildim. Ve bu şekilde 10.000 TL'yi de vermek mecburiyetinde kaldım.” diyerek ifadesini tamamlamıştır.⁴⁷

Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından alınan ifadelerde de görülmektedir ki pek çok banka memuru Demokrat Parti'ye yapılan bağışların hükümetin zorlamasıyla yapıldığını söylemiştir. Burada verilmeyen ve incelenmiş olan pek çok arşiv vesikasında da yapılan açıklamalar bunlardan farklı değildir. Ayrıca Demokrat Parti'nin düzenlemiş olduğu balolar ve sosyal yardım günleri içinde bankalardan bilet karşılığı yardımlar toplandığı görülmektedir. O döneme ait kayıtlarda Emlak Kredi Bankası İdare Meclis Reisliğine yazılmış olan bir dilekçede Demokrat Parti'nin 7 Ocak 1960 tarihinde Ankara Palas'ta organize edeceği balo ve aynı tarihte Nur, Büyük ve Alemdar Sinemalarında tertip edeceği konserler için bilet satın alınması talep edilmiştir. Banka toplamda 30.000 TL'lik bilet alınmasına onay vermiştir.⁴⁸ Bu da göstermektedir ki parti sadece bağış adı altındaki gelirlerle değil aynı zamanda çeşitli sosyal faaliyetlerle de finanse edilmiştir.

C- YÜCE DİVAN TARAFINDAN VERİLEN KARARLAR

Demokrat Parti'nin yargılandığı davalar bütünü Ağustos ayında tamamlanmıştır. Mahkeme değerlendirme yapabilmek için araya 1 aylık bir mühlet koymuş ve nihai kararlar 15 Eylül 1961 günü açıklanmıştır.⁴⁹ Bu davanın kararları ise yetiştirilememiş ve nihai kararların açıklanması 1966 yılını bulmuştur. 1966 yılına dek devam eden mahkemenin heyeti ise “*Yüce Divan*” olarak adlandırılmıştır.

⁴⁴ 1914 Sivas Divriği doğumlu olan Kemal Aygün, 31.01.1952- 01.06.1954 ve 12.09.1955- 09.10.1957 tarihleri arasında olmak üzere iki dönem Emniyet Genel Müdürü ve 09.10.1957- 12.07.1958 tarihleri arasında da Ankara Valiliği yapmıştır. Aygün, 17 Temmuz 1958 tarihinde İstanbul Belediye Başkanı ve Demokrat Parti İstanbul İl Başkanlığı görevine getirildi. Askeri müdahalenin ardından Yassıda'da yargılandı ve bir süre Kayseri Cezaevi'nde kaldı. Kemal Aygün 5 Mayıs 1979 tarihinde vefat etti. (https://www.turkcebilgi.com/kemal_ayg%C3%BCn Erişim Tarihi: 17.03.2020)

⁴⁵ 1914 Mesudiye doğumlu olan Cemil Bengü, Ankara'da icra memuru, hâkim muavini ve yargıçlık görevlerinde bulunmuştur. Demokrat Parti'den X. Dönem Ordu Milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. 22. Hükümette Devlet Bakanlığı yapan Cemil Bengü 16 Nisan 1958 tarihinde vefat etmiştir. (**TBMM Albümü 1920-2010**, Cilt: II, s.662)

⁴⁶ 1902 Selanik doğumlu olan Emin Kalafat, Maliye Başmüfettişi ve Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı görevlerinde bulunmuştur. IX., X. ve XI. Dönem Demokrat Parti Çanakkale Milletvekili olarak parlamentoya giren Kalafat, 20. ve 21. Hükümetlerde Gümrük ve Tekel, 22 ve 23. Hükümetlerde de Devlet Bakanı olarak görev almıştır. Emin Kalafat 10 Kasım 1984 tarihinde vefat etmiştir. (**TBMM Albümü 1920-2010**, Cilt: II, s.704)

⁴⁷ **BCA**, 010.09.364.1114.1/32.

⁴⁸ **BCA**, 010.09.364.1114.3/23.

⁴⁹ **Yüksek Adalet Divanı Kararları Yassıda 1960-1961**, Büyük Millet Meclisi Kitaplığı, Ankara, 1961.

1966 senesinde karara bağlanan bu davanın sanıkları Eski Başbakan Adnan Menderes, Eski Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Medeni Berk, İş Bankası Eski Umum Müdürü Ahmet Dallı ve Sümerbank Eski Umum Müdürü Mehmet Akın'dır. Adnan Menderes, 1954-1957 ve 1960 yıllarında olmak üzere toplamda üç ayrı bağış hareketlerinden, ayrıca bankalar ve iş adamları üzerinde nüfuzunu kullanarak teberru sağlamaya çalıştığı suçlamasıyla karşı karşıya kalmıştır⁵⁰. Yüksek Adalet Divanı tarafından hakkında verilmiş olan ölüm cezası infaz edilen Adnan Menderes'in⁵¹ hakkındaki dava ortadan kaldırılmıştır.⁵² Diğer 3 sanık içinse, davanın 780 sayılı Af Kanunu'nun 5.maddesi kapsamına girdiği söylenmiş ve haklarındaki dava düşürülerek beraat kararı verilmesi kararlaştırılmıştır. Sanıklardan Mehmet Akın, hakkında verilen affi kabul etmeyerek savunma yapmak istemişse de bu istek Yüce Divan tarafından reddedilmiştir. Yüce Divan 7 Kasım 1966 tarihli karar duruşmasında tüm sanıkların beraat ettiğini söylemiş ve "*Demokrat Parti ve Mensuplarına Haksız Menfaat Temini Davası*" olarak adlandırılmış olan bu dava kapanmıştır⁵³.

⁵⁰BCA, 010.09.368.1127.3/2.

⁵¹ Adnan Menderes'in ölüm cezası 17 Eylül 1961 tarihinde İmralı'da infaz edilmiştir. (Cumhuriyet, 18.09.1961)

⁵²BCA, 010.09.368.1127.3/3.

⁵³BCA, 010.09.368.1127.3/4-5.

SONUÇ

Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 tarihinde geldiği iktidardan 27 Mayıs 1960 tarihinde uzaklaştırılmıştır. Yassıada Mahkemeleri de geçmiş 10 yılın muhasebesini yapmak için kurulmuştur. Ne kadar tarafsız davranıldığı ve objektif kararlar alındığı bugüne dek tartışılmaya devam eden bir konudur. Anlatılmaya çalışılan konu ise Maliye Müfettişi Orhan Kutlubay'ın düzenlemiş olduğu raporlardan beslenerek ortaya çıkmıştır. Bu raporu Kutlubay'dan Yüksek Adalet Divanı istemiştir. Ele alınan konuda bu raporlardan yola çıkarak kişilerin ve kurumların Demokrat Parti'ye hangi tarihlerde ve hangi miktarlarda yardımlarda bulunduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu kişi ve kurumlar hakkında da yeri geldiği vakit kısa açıklamalar yapılarak konu desteklenmeye çalışılmıştır. Orhan Kutlubay bu raporları hazırlarken muhtemelen aklındaki fikir Demokrat Parti'nin mahkûm olacağı fikriydi. Veyahut kendisinden bunu istemiş olan yargı heyetinin fikri buydu. Doğrusunu söylemek gerekirse dönemin o şartları içerisinde Kutlubay'ın olumlu bir rapor vermesi herhalde beklenemezdi. Kutlubay, Yüksek Adalet Divanı'na sunmuş olduğu raporun başına şu önemli notu düşmüştü: “*Demokrat Parti'nin şahıs ve particilik nüfuzu kullanmak suretiyle edindiği haksız iktisapların tespiti münasebetiyle muhtelif suretlerle vaki teberrulara dair eldeki dokümanların tetkik ve değerlendirilmesi*”. Fakat 6 yıllık bir mahkeme sürecin sonunda sanıkların hepsinin beraat etmiş olması, kuşkusuz üzerinde durulması gereken önemli hususlardan biridir. Bu kişiler gerçekten suçlu muydu ya da dönemin şartları içerisinde böyle bir suçlamaya mı maruz kalmışlardı?

Bu çalışma, Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndan elde edilmiş olan “Demokrat Parti ve Mensuplarına Haksız Menfaat Temini Davası” adı altında yayınlanan arşiv vesikaları üzerinde yapılan çalışmaya dayanmaktadır. Çalışmanın amacı yapılan yardımların doğruluğunu veya yanlışlığını ortaya koymak değildir. Askeri bir mahkeme tarafından yapılan yargılamalar ve oradan temin edilen evraklar üzerinde çalışıldığından, verilen bilgi ve belgelerin objektif olup olmadığı kararı tarihçilerin derin bir eleştiri süzgecinden geçmeye mahkûmdur. Üzerinden yaklaşık yarım asır geçmiş bu dokümanlar artık tarihin birer malı haline gelmiştir. Burada hedeflenen gaye, arşiv vesikalarında bulunan bu önemli dokümanları tarihçilerin ve araştırmacıların huzuruna çıkarmak ve üzerinde neden-sonuç bağlantısı kurarak çıkarımlar yapabilmektir. Bu kurum, kuruluş ve kişilerin, aynı zamanda dönemin siyasi ve ekonomik coğrafyası hakkında fikir sahibi olunmasına da yardımcı olacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

1- Arşiv

Başbakanlık Devlet Arşivleri

2- Resmi Yayınlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-1980), II, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Ankara 2010.

Yüksek Adalet Divanı Kararları Yassıada 1960-1961, Büyük Millet Meclisi Kitaplığı, Ankara 1961.

3- Gazeteler

Cumhuriyet

Milliyet

4- Kitaplar

Vehbi Koç Anlatıyor Bir Derleme, (Edit: Gürel Tüzün), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019.

5- Elektronik Kaynaklar

<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tekstilden-bir-sapmaz-gecti-39033561> (Erişim Tarihi: 07.03.2020)

<https://www.evrensel.net/haber/326754/bekci-murtazanin-fabrikasi-muze-oldu> (Erişim Tarihi: 07.03.2020)

http://arsiv.sabah.com.tr/ozel/kadirhas3604/dosya_3609.html (Erişim Tarihi: 07.03.2020)

<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/kula-mensucatin-yeni-sahibi-ziraat-bankasi-oldu-40015211> (Erişim Tarihi: 12.03.2020)

<http://www.cimentas.com.tr/hakkimizda.aspx> (Erişim Tarihi: 12.03.2020)

<http://www.turyag.com.tr/hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 12.03.2020)

<https://www.mit.gov.tr/must-biyog-meh4.html> (Erişim Tarihi: 16.03.2020)

https://www.turkcebilgi.com/kemal_ayg%C3%BCn (Erişim Tarihi: 17.03.2020)

EKLER

DEVLET ARSIVLERI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞIVI

Liste No. 1 2

YAPI ve KREDİ BANKASI A.Ş.
tarafından Demokrat Parti'ye
yapılan teberrülerin listesi

Türk Lirası	Kayıt Tarihi	İ z a h ı
100.000	31/12/1954	Doğan Sağlık ve Sigortaları A.Ş. tarafından 25/2/1954 tarihinde talimatımız üzerine ödenmiş olup (Umumî Masraflar) hesabına kaydedilmiştir.
500.000	18/9/1957	Yenişehir Şubemizin 13/9/1957 tarihli dekontuna müsteniden ödenmiş olup (Umumî Masraflar) hesabına kaydedilmiştir.
25.000	24/4/1958	Yenişehir Şubemizin 19/3/1958 tarihli dekontuna D.P.İstanbul Sosyal Yardım Komitesine ödenmiş olup (Umumî Masraflar) hesabına kaydedilmiştir.
20.000	20/5/1959	Umum Müdürlüğümüzce, Demokrat Parti Sosyal Yardım Balo Komitesinin, T.Ticaret Bankasındaki hesabına tediye edilmiş olup (Umumî Masraflar) hesabına kaydedilmiştir.
500.000 1.445.000	10/3/1960	Umum Müdürlükçe ödenmiş olup, Umumî Masraflara nakledilmek üzere, (Tranzitüvar Hesaplar) a kaydedilmiştir.

010 09 364 1114 1

14

Ek- 1: Yapı Kredi Bankası'ndan Demokrat Parti'ye yapılan bağışlara dair kayıt
(BCA, 010.09.364.1114.1/14)

1950 TARİHİNDEN 27.5.1960 TARİHİNE KADAR BANKAMİTİCA
(ÜNİON MÜDÜRLÜK VEYA BİLUMUN ŞUBELERİMİZ DAHİL) DEMOK
RAT PARTİYE (VARAN GEÇMİŞİ DAHİL) YAPILMIŞ BULUNAN
YARDIMLARI GÖSTERİR CETVEL

SUBE İSİMLERİ	VERİLEN MİKTAR	TARİH	İ	Z	A	H	A	T
Adana	20.-	7.1.1949	Sünnet Düğünü tertip hey'etine yardım					
"	10.-	5.7.1949	" " " " "					
"	30.-	9.6.1950	113034 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	20.-	30.1.1951	169215 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	50.-	9.5.1951	Mersin İl Merkezine ödenen miktar					
"	30.-	2.1.1952	Balo davetiyesi bedeli olarak ödenen miktar					
"	25.-	12.2.1952	" " " " " "					
"	10.-	23.3.1952	Konser bileti bedeli olarak ödenen miktar					
Adapazarı	10.-	21.5.1955	Pehlivan güreşleri bilet bedeli olarak					
"	10.-	11.12.1956	Konser bileti bedeli olarak ödenen miktar					
"	100.-	6.9.1958	Sünnet Düğününe davetiye bedeli olarak					
Ankara	20.-	2.1.1953	82038 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	100.-	14.4.1953	141345 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	30.-	15.4.1953	Davetiye bedeli olarak ödenen					
"	50.-	16.7.1953	232902 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	100.-	12.3.1954	Davetiye bedeli olarak ödenen miktar					
"	50.-	12.7.1954	269351 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	25.-	9.7.1955	422513 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	25.-	23.8.1955	415069 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	100.-	26.10.1955	420354 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	200.-	18.1.1956	424372 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	10.-	9.5.1956	Sünnet Düğününe davetiye bedeli olarak ödenen					
"	50.-	27.5.1957	492442 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	250.-	23.11.1957	Teberru olarak ödenen					
"	25.-	31.7.1958	Davetiye bedeli olarak ödenen miktar					
"	20.-	22.6.1959	Bilet bedeli olarak ödenen miktar					
"	25.-	15.9.1959	187 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	50.-	6.4.1960	220251 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
Bahçekapı (İSTANBUL)	20.-	7.2.1951	17990 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	10.-	5.7.1951	9730 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	50.-	23.2.1952	69 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	2.50	26.3.1952	009013 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	15.-	10.4.1952	22253,20054 ve 22280 sayılı makbuzlarla öd.					
"	20.-	28.7.1953	134553 Sayılı makbuzla ödenen miktar					
"	25.-	10.8.1953	Sosyal yardım kolunarı ödenen miktar					
"	200.-	10.3.1955	İlçe İdare Kurulunan ödenen miktar					
	1.787.50							

364.1114.2

Ek-2: Akbank'tan Demokrat Parti'ye yapılan bağışlara dair kayıtlar
(BCA, 010.09.364.1114.2/5)

MALKİYETKÖN1.787.30			
Bahçekapı Şubesi			
Devamı	50.-	17.2.1955	138203 Sayılı makbuzla ödenen miktar
"	50.-	29.7.1955	Teberru olarak ödenen miktar
"	25.-	10.7.1952	22765I Sayılı makbuzla ödenen miktar
"	75.-	6.2.1953	Davetiye karşılığı olarak ödenen miktar
"	100.-	22.1.1954	D.P. İdare Kuruluna ödenen miktar
Denizli	150.-	19.3.1960	112074 Sayılı makbuzla ödenen miktar
Eskişehir	100.-	1.3.1955	222603/B Sayılı makbuzla ödenen miktar
"	10.-	12.2.1960	165857 Sayılı makbuzla ödenen miktar
Fatih	20.-	21.1.1957	Tanışma çayı için bilet bedeli olarak ödenen
Galata	15.-	3.8.1953	134j Sayılı makbuzla ödenen miktar
"	20.-	16.2.1954	226369 Sayılı makbuzla ödenen miktar
"	10.-	24.8.1954	29886 Sayılı makbuzla ödenen miktar
"	50.-	3.8.1955	Teberru olarak ödenen miktar
"	50.-	27.8.1955	Teberru olarak ödenen miktar
"	25.-	20.2.1956	Teberru olarak ödenen miktar
Gemlik	90.-	29.12.959	Teberru olarak ödenen miktar
İskenderun	25.-	14.8.1957	206764 Sayılı makbuzla ödenen miktar
İzmir	30.-	22.5.1952	Teberruz olarak ödenen miktar
"	150.-	28.3.1953	Balo için teberru olarak ödenen miktar
"	25.-	9.12.1953	Balo için teberru olarak ödenen miktar
"	10.-	28.9.1955	Teberru olarak ödenen miktar
"	45.-	2.3.1956	Teberru olarak ödenen miktar
"	20.-	26.3.1956	Balo için bilet bedeli olarak ödenen miktar
"	25.-	24.12.956	Davetiye bedeli olarak ödenen miktar
"	40.-	16.8.1956	Balo için davetiye bedeli olarak ödenen
Kadıköy	40.-	17.3.1956	Tiyatro bileti bedeli olarak ödenen
"	45.-	30.11.954	256864 Sayılı makbuzla ödenen miktar
Kırkkale	15.-	21.9.1953	Konser bilet ücreti olarak ödenen miktar
"	25.-	19.4.1955	Bilet ücreti olarak ödenen miktar
"	45.-	20.9.1957	Konser Bilet ücreti olarak ödenen miktar
Maltepe	20.-	5.4.1956	Teberru olarak ödenen miktar
Mersin	50.-	10.5.1957	2393 Sayılı makbuzla ödenen miktar
Nasilli	10.-	23.5.1958	Teberru olarak ödenen miktar
"	20.-	8.1.1960	Teberru olarak ödenen miktar
<u>3.267.30</u>			

366 144 2

6

Ek-2 (Devam)

(BCA, 010.09.364.1114.2/6)

NAKLİYETİN 3.267.50

Sultanhaman (İstanbul) 40.-	19.1.1957	Teberru olarak ödenen miktar
Uman Müdürlük 500.-	18.2.1955	İstanbul İdare Kuruluna ödenen miktar
" 500.-	26.4.1955	D.P. Teberru olarak ödenen miktar
" 200.-	20.5.1955	İzmir İl Merkezine ödenen miktar
" 250.-	25.8.1955	D.P. İl İdare Kuruluna ödenen miktar
" 500.-	12.2.1957	" " " " "
" 60.-	27.3.1957	D.P. Teşvikiye Ocağına ödenen miktar
" 100.-	27.4.1957	D.P. Kadıköy İlçesine ödenen miktar
" 28.-	7.8.1957	D.P. Anadoluhisarı Bucak Başk.Ödenen
" 25.-	4.9.1957	D.P. Gebze İlçesine ödenen miktar
" 250.-	25.10.1957	D.P. Eskişehir Ocağına ödenen miktar
" 25.-	30.11.1955	D.P. Sinanpaşa Ocağına ödenen miktar
" 50.-	14.2.1958	Şişli ve Beşiktaş sosyal yardım kolunan ö.
" 500.-	24.2.1958	D.P. Sosyal yardım kolunan ödenen miktar
" 100.-	5.5.1958	D.P. Merkez Ocağına ödenen miktar
" 250.-	31.5.1958	D.P. Eskişehir Ocağına ödenen miktar
" 500.-	12.2.1959	D.P. İl Sosyal Yardım Komitesine ödenen
" 50.-	20.3.1959	D.P. Beyoğlu Gençlik Kolunan ödenen
" 10.-	6.5.1959	D.P. Şehremini Bucacağına ödenen miktar
" 250.-	30.5.1959	D.P. Eskişehir İline ödenen miktar
" 20.-	8.6.1959	D.P. Bakırköy İlçesine ödenen miktar
" 100.-	15.6.1959	D.P. İstanbul İline ödenen miktar
" 25.-	22.6.1959	D.P. Kızılçeşme Ocağına ödenen miktar
" 20.-	24.6.1959	D.P. Kasımpaşa Gençlik Koluna ödenen
" 75.-	18.9.1959	D.P. Beşiktaş Vignezade Ocağına ödenen
" 250.-	14.1.1960	D.P. Eminönü İlçesine ödenen miktar
" 100.-	29.1.1960	D.P. Beyoğlu Gençlik Kolunan ödenen
" 100.-	2.2.1960	D.P. Caferpaşa Ocağına ödenen miktar
" 300.-	20.2.1960	D.P. Şişli İlçesine ödenen miktar
" 50.-	22.3.1960	D.P. Beyoğlu İlçesine ödenen miktar
" 40.-	22.3.1960	D.P. Aksaray Ocağına ödenen miktar
8.535.50		
250.000.-	26.3.1960	Genel Başkanlığın 5187 NO.lu hesabına
<u>258.535.50</u>		

364.1114.2

7

Ek-2 (Devam)
(BCA, 010.09.364.1114.2/7)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
N° 322301 B DEMOKRAT PARTİ T. L. = 75000
TAHSİLÂT MAKBUZU

Genel kurul	İlçe	Bucak	Ocak
-------------	------	-------	------

Bay İlyas Kapıano den (No.) Aidat olarak
Bayan yalnız olarak bir a alınmıştır. Teberru

Aidatın ayı ve yılı

Paranın Kasaya Giriş
Fiş No. Tarihi

010 09 364 1115 3

Üzeyir Avunduk

1

Ek-3: Demokrat Parti adına bağış toplayan Üzeyir Avunduk'un kestiği makbuzlar
(BCA, 010.09.364.1115.3/1)

N° 322302 B DEMOKRAT PARTİ T. L. = 30000
TAHSİLÂT MAKBUZU

Genel kurul	İlçe	Bucak	Ocak
-------------	------	-------	------

Bay Pansoy ve ortakları zâfec Papo ve (No.) Aidat olarak
Bayan Gurup Şirketi tarafından alınmıştır. Teberru

Aidatın ayı ve yılı

Paranın Kasaya Giriş
Fiş No. Tarihi

Üzeyir Avunduk

2

Ek-3 (Devam)
(BCA, 010.09.364.1115.3/2)

Her türlü kredi ve Bankacılık hizmetlerini müşterilerini memnun edecek bir tarzda yapar. Bu hizmetlerinde takip ettiği prensipler :

İste sür'at, sıhhat, kolaylık
ve azami mahremiyettir.

Servislerinde yapılan başlıca muameleler şunlardır :

- Cari hesaplar açmak
- Küçük cari hesaplar açmak
- Vâdeli hesaplar açmak
- Havale, Çek
- Senet tahsili
- İskonto
- İstira
- Kambiyo
- Akreditif
- Borçlu cari hesaplar açmak
- Teminat ve kefalet mektupları vermek
- Esham ve tahvilât alım ve satımı
- Kıymet muhafazası (serbest depo)
- Altın, tahvil ve emtia üzerine avans vermek
- Sigorta işleri
- Kupon tahsili

AKBANK her zaman müşterilerinin emrindedir.

İSTEN ARTMAZ, DIŞTEN ARTAR.

AKBANK
Türk Anonim Ortaklığı
Ankara Şubesi

DEVLET ARŞİVİ Tevdiat cüzdanı MÜDÜRÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Hesap No. : 9071
F. Nisbeti : %02.5
Hesabın nevi : Küçük Cari Hesaplar
Mudiin : (İbarsız)
Adı, Soyadı : Demokrat parti
Adres : Genel Merkezi
İstiklal cad. Kızıllı
Soka.

(E. 162 B. - 1953)

T. A. O.
KURUS

1954

AKBANK prensipleri arka
sahifededir.

Ek- 4: Demokrat Parti Genel Merkezi'nin Akbank hesabına ait hesap cüzdanı örneği
(BCA, 010.09.365.1117.1/1)